

Škole za održivu budućnost: smjernice za škole

Jedan od posebnih ciljeva projekta „METAR“ izrada je smjernica javnih klimatskih politika utemeljenih na dokazima. Tijekom konzorcijskog savjetovanja pokazala se potreba izrade smjernica na koji način odgojno-obrazovni sustav može pridonijeti, pa čak i postati prvak prilagodbe klimatskim promjenama, ublažavanja posljedica klimatskih promjena te doprinosa niskougličnoj tranziciji.

Potreba za ovakvim Smjernicama dolazi iz sljedećih razloga:

Zbog svoje veličine i zato što priprema mlade ljude za život u neizvjesnim i nepredvidljivim okolnostima budućnosti, odgojno-obrazovni sustav igra i igrat će važnu ulogu u prilagodbi i ublažavanju posljedica klimatskih promjena i doprinosa niskougličnoj tranziciji. **Ove Smjernice imaju za cilj osvijestiti tu ulogu odgojno-obrazovnog sustava.**

Niz strateških dokumenata, kako domaćih tako i međunarodnih, opisuju ulogu odgojno-obrazovnog sustava u prilagodbi klimatskim promjenama. **Ove Smjernice okupljaju sve te uloge na jednom mjestu kako bi se dao cjeloviti pregled mjera koje odgojno-obrazovne ustanove (dalje u tekstu: škole) trebaju provoditi.**

Istraživanja pokazuju kako je između 54,28 % i 82 % mladih donekle ili jako zabrinuto kad su u pitanju okoliš, zagađenje i klimatske promjene. **Ove Smjernice ukazuju na potrebu slušanja glasa mladih i potrebe odgovora na njihovu zabrinutost kroz kurikulum i poučavanje, ali i kroz niz drugih aktivnosti konkretnog doprinosa mladih rješavanju ovih problema.**

Od 2019. godine u odgojno-obrazovnom sustavu uvedena je međupredmetna tema „Održivi razvoj“ koja dijeli sudbinu ostalih međupredmetnih tema u smislu da su obrađene onda kada to omogućuju nastavni predmeti, da se provode tijekom sata razredne zajednice ili ovise o entuzijazmu nastavnika. **Ove Smjernice daju poticaj i osnovne ideje za aktivno, kvalitetno i sustavno uključivanje obrazovanja za klimu i održivost u školske kurikulume i nastavu.**

Na kraju, najvažniji razlog razvoja ovih Smjernica su današnja djeca, buduće generacije, koje će biti najosjetljivije na posljedice klimatskih promjena i koje će morati nalaziti načine da ublaže njihove posljedice.

Obrazovanje za klimu i održivost postavlja se kao jedan od načina da se prevladavaju problemi nastali stoljetnim neracionalnim ponašanjem prema okolišu i resursima koji nas okružuju. Zbog svoje ozbiljnosti i utjecaja na cijelo čovječanstvo i živi svijet, održivost, pa tako i obrazovanje za klimu i održivost, postavlja se kao „etički zahtjev koji nas obvezuje da spriječimo degradiranost uvjeta života i preživljavanja budućih generacija“.

Sve navedeno stavlja iznimno veliku zadaću pred odgojno-obrazovni sustav koji u izvršavanju ove zadaće ne smije ostati sam, već treba potporu i podršku cijelog društva koje će na taj način pokazati koliko mu je stalo do djece i do budućnosti.

Zbog važnosti i hitnosti za opstanak čovječanstva, obrazovanje za klimu i održivost i načela koje takvo obrazovanje podrazumijeva trebaju postati načela cijelog sustava odgoja i obrazovanja kao i cijele škole:

Na razini **upravljanja školom** treba iskoristiti sve mogućnosti koje daje sustav kako bi se identificirale, razvile i provodile održive prakse u upravljanju školom, kurikulumu i poučavanju, upravljanju i održavanju infrastrukturom te suradnji s lokalnom zajednicom. Odgojno-obrazovna ustanova treba biti u svim segmentima jasno opredijeljena za održivost, prilagodbu i ublažavanje posljedica klimatskih promjena te izgradnju otpornosti na klimatske promjene.

Na razini **kurikuluma i poučavanja** treba omogućiti upoznavanje učenika i učenica s trenutnim stanjem klime, mogućim scenarijima, znanstvenim činjenicama, jačati ih u vrijednostima koje podržavaju održivost te im otvoriti mogućnost da predlažu, sudjeluju, razvijaju i donose odluke. Kurikulum i poučavanje trebaju biti transformativni i podržani formalnim i neformalnim porukama svih dionika odgojno-obrazovnog procesa.

Na razini **infrastrukture i resursa** treba dosljedno i u potpunosti provoditi europske i domaće standarde izgradnje, obnove i upravljanja infrastrukturom te se snažno potiče i provedba koja bi išla iznad tih standarda.

Na razini **suradnje sa zajednicom** škola treba biti predvodnica aktivnosti zagovaranja i promicanja održivih praksi u svojoj okolini.

Ovaj dokument sadrži dio smjernica odgojno-obrazovnim ustanovama u gore navedenim područjima kako bi škole započele ili nastavile doprinosti održivoj budućnosti.

Cjeloviti tekst Smjernica nalazi se u publikaciji „Škole za održivu budućnost: smjernice za odgojno-obrazovni sustav u prilagodbi klimatskim promjenama i ublažavanja njihovih posljedica“.

Upravljanje školom

Cijela škola posvećena je prilagodbi i ublažavanju posljedica klimatskih promjena

- Škola jasno definira što za nju znači djelovanje za klimu i održivost te koliko je posvećena razvoju i življenju kulture održivosti.
- Školski dokumenti - Školski razvojni plan, Školski kurikulum, Godišnji plan i program - jasno definiraju, operacionaliziraju i planiraju opredijeljenost ustanove za održive prakse (štednja električne energije, štednja papira, odvajanje otpada, korištenje održivih materijala i sl.).
- Vodstvo škole treba biti predvodnik u promicanju i oživotvorenju vizije i vrijednosti škole za klimu i održivost.
- U planiranje programa, projekata, aktivnosti i zadataka prilagodbe i ublažavanja posljedica klimatskih promjena te dugoročnije i opsežnije učinke aktivnosti škole, potrebno je uključiti sve dionike na razini škole.
- Ako vodstvo škole smatra da je potrebno, škola može izraditi vlastiti Klimatski plan koji će objedinjavati sve aktivnosti koje se planiraju provoditi kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi obrazovanja za klimu i održivost i podržala kultura održivosti.
- Poslovni procesi škole organizirani su na načelima Zelenog ureda.
- Sukladno „Procjeni rizika“, škola redovito provodi edukaciju i vježbe odgovora na identificirane rizike te druge aktivnosti povećanja sigurnosti na radnom mjestu.

Škola osigurava kvalitetne i kompetentne ljudske resurse za poučavanje za klimu i održivost

- Kod zapošljavanja osigurati da su odgojno-obrazovni radnici kompetentni provoditi obrazovanje za klimu i održivost.
- Poticati odgojno-obrazovne radnike na redovito stručno usavršavanje u programima vezanima za klimu i održivost te drugim relevantnim područjima za ostvarenje klimatskih ciljeva škole.
- Stručna usavršavanja usmjeriti na jačanje interdisciplinarnosti i međupredmetnog ostvarivanja ciljeva, upoznavanje znanstvenih činjenica i prevladavanje mitova i lažnih informacija povezanih s klimom i klimatskim promjenama kao i kompetencije vezane za obradu kontroverznih tema u nastavi.
- Kod obrade mitova i lažnih informacija vezanih za klimu i održivost u nastavnom procesu, potrebno je usredotočiti se na ukupnost procesâ pomoću kojih znanstvenici dolaze do konsenzusa kada je u pitanju ukupno ljudsko znanje o klimi i klimatskim promjenama i utjecaju čovjeka na klimu.

Kurikulum i poučavanje

Poučavanje za klimu i održivost dio je svakodnevnih školskih aktivnosti

- Školski kurikulum treba iskoristiti sve mogućnosti za uključivanje obrazovanja za klimu i održivost u nastavu i poučavanje. U postojećem kontekstu to podrazumijeva stavljanje naglaska na međupredmetnoj temi „Održivi razvoj“, a sve nedostatke takvog poučavanja potrebno je nadoknaditi izvannastavnim i drugim školskim aktivnostima.
- Na razini škole potrebna je koordinacija sadržaja i aktivnosti kako bi se postigla što veća sinergija u poučavanju za klimu i održivost.
- U izradi školskog kurikuluma, osim postojećih nacionalnih kurikulumskih okvira škola se može voditi i Okvirom kompetencija za europsku održivost „GreenComp“.
- Školski kurikulum treba pristupiti obrazovanju za klimu i održivost na dvije razine. Na jednoj razini učenike treba poučavati znanstvene činjenice o klimi, klimatskim promjena, kako su one uzrokovane ljudskim djelovanjem kao i o postojanju znanstvenog konsenzusa o tim činjenicama i rizicima. Na drugoj razini, učenicima treba ponuditi prostor djelovanja kroz rasprave o globalnom građanstvu, socijalnoj pravdi i politici.
- Školski kurikulum i poučavanje trebaju kod učenika podržavati pozitivno razmišljanje, optimizam i povjerenje u osobe i organizacije koje rade i nude različite kreativne odgovore na klimatske probleme.
- Važno je da su školski kurikulum i poučavanje o klimi i održivosti podržani formalnim i neformalnim porukama od strane školskog vodstva i odgojno-obrazovnih radnika kojima se promoviraju vrijednosti škole.

Poučavanje za klimu i održivost dio je svakog predmeta

- Školskim kurikulumom i drugim dokumentima škole treba precizno planirati uključivanje obrazovanja za klimu i održivost u sve nastavne i izborne predmete.
- Obrada nastavnih tema vezanih za klimu i održivost treba uzimati u obzir različite perspektive poput lokalne i globalne perspektive, rodne perspektive, perspektive moćnih i marginaliziranih pojedinaca, grupa i država, emocionalne, vrijednosne i činjenične perspektive, ljudsku perspektivu i perspektivu drugih živih bića, prošle, sadašnje i buduće perspektive.
- Nastavne aktivnosti trebaju biti organizirane na način da učenici mogu učiti o djelovanju (kompetencije za uspješno djelovanje), učiti kroz djelovanje (provedba stvarnih akcijskih projekata, aktivnosti i zadataka) i učiti iz djelovanja (vrednovanje provedenih projekata, aktivnosti i zadataka, naučene lekcije).
- Potrebno je ponoviti kako u kurikulumu i prilikom poučavanja treba jasno odvajati znanstvene činjenice od političkih rasprava.

- ☼ Poučavanje obrazovanja za klimu i održivost podrazumijeva da su u predmete uključeni sadržaji kojima se jača otpornost učenika u slučaju izvanrednih situacija i katastrofa lokalnog karaktera.
- ☼ Participativne metode su poželjne kod poučavanja za klimu i održivost. Važno je „da učitelji budu osjetljivi na komunikaciju učenika i da s vremena na vrijeme namjerno i sustavno rade na stvaranju pluralističke interakcije“ u kojoj se razmjenjuju različite ideje kako bi učenici razumjeli proturječnosti, različitosti vrijednosti, stavova i interesa.
- ☼ Istraživanja pokazuju da su nastavne aktivnosti najuspješnije kada su „usredotočene na lokalne, opipljive i djelotvorne aspekte održivog razvoja, klimatskih promjena i obrazovanja o okolišu, posebno na one koji se mogu riješiti individualnim ponašanjem“. Nastava za klimu i održivost ima najbolji učinak kada je povezana sa stvarnim životom u lokalnoj zajednici.
- ☼ Nastavni materijali igraju važnu ulogu u obrazovanju za klimu i održivost. Učenici mogu imati velike koristi „od veće izloženosti knjigama koje educiraju o činjenicama, komuniciraju dosljedne poruke, raspravljaju o implikacijama na klimatsku pravdu, motiviraju djelovanje i daju jasne smjernice za smanjenje klimatskog rizika za pojedince i njihove zajednice“.

Infrastruktura i resursi

- ☼ Školska zgrada (matična i područne) je energetski učinkovita sukladno važećim zakonskim pravilima.
- ☼ Škola ima učinkovit sustav grijanja i hlađenja.
- ☼ Uređaji u školi se redovito pregledavaju i održavaju kako bi bili učinkoviti i kako ne bi nepotrebno trošili energiju.
- ☼ Dati prednost biorazgradivim proizvodima u održavanju škole.
- ☼ U sanitarnim čvorovima ugrađene su „vremenske“ slavine i higijenski tuševi.
- ☼ Škola ima sustav razdvajanja otpada u skladu s pravilima koja vrijede u lokalnoj zajednici.
- ☼ Nabava prehrambenih proizvoda za prehranu učenika organizirana je na način da je bacanje hrane svedeno na minimum.
- ☼ U školskoj kuhinji se koristi pribor za višekratnu upotrebu (šalice, pribor za jelo i sl.).
- ☼ Školski okoliš je mjesto za stjecanje znanja i vještina, ali i demonstracijsko mjesto za temeljna načela održivog razvoja, tj. poligon gdje se djeca uče odgovorno upravljati okolišem.
- ☼ Osigurati siguran prostor za parkiranje bicikala za učenike i radnike škole.
- ☼ Ako je moguće, u školskom okolišu održavajte školski vrt s biljkama - cvijeće, drveće, ukrasne biljke, voće i povrće - koje su domaće za kraj u kojem se škola nalazi.
- ☼ Postaviti slavine s pitkom vodom u okolišu škole.
- ☼ Planski posadite drveće kako bi osigurali stanište za

životinje, ali i zaštitu od sunca za prostor za igru, učenje na otvorenom te za školsku zgradu.

- ☼ Okoliš škole treba biti uređen na način da maksimalno apsorbira kišnicu kod velikih oluja.
- ☼ Za potrebe školskog vrta, organizirajte kompostiranje.

Suradnja s lokalnom zajednicom

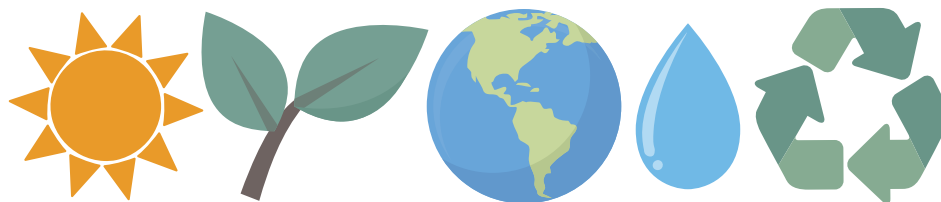
- ☼ Roditelji trebaju biti prvi i najvažniji dionici škole kada je u pitanju obrazovanje za klimu i održivost. Suradnja s roditeljima od iznimnog je značaja osobito u slučajevima kada će trebati prilagoditi rad škole promjenama uzrokovanim klimatskim promjenama i drugim izvanrednim situacijama prilagodbe školske godine, rasporeda ispita i distribucije udžbenika.
- ☼ Organizirajte događanja vezana za klimu i okoliš (obilježavanje važnih datuma, volonterske akcije i sl.) u koje se može uključiti i lokalna zajednica.
- ☼ Identificirajte aktivnosti u lokalnoj zajednici koje su u skladu s klimatskom vizijom škole i školskim kurikulumom te se uključite u provedbu tih aktivnosti.
- ☼ Koristite mrežnu stranicu škole i društvene medije kako biste predstavili sve što škola radi kada su u pitanju klima i okoliš. Bitno je da lokalna zajednica bude upoznata s aktivnostima koje škola provodi.
- ☼ Predstavite školske projekate i aktivnosti o klimi i okolišu koje škola provodi roditeljima i lokalnoj zajednici. Na početku školske godine predstavite im kalendar aktivnosti i pozovite ih da sudjeluju.
- ☼ Suradujte sa školama u blizini na zajedničkim projektima i aktivnostima vezanima za klimu i održivost. U takvim projektima važnije je naglašavati suradnju između škola, učitelja i učenika nasuprot stalno prisutnoj kulturi „natjecanja“.
- ☼ Suradujte s dionicima u lokalnoj zajednici na ostvarenju svoje klimatske vizije i školskog kurikula. U suradnji s dionicima posebnu brigu posvetite metodičko-didaktičkoj pripremi aktivnosti koje će se provoditi s učenicima.
- ☼ S područnim uredima civilne zaštite identificirajte moguće izvanredne situacije lokalnog karaktera (požari, ekstremne vrućine, poplave, potresi, onečišćenja okoliša i sl.) te uputite učenike o mjerama zaštite u takvim situacijama. Redovitim provođenjem edukacija i vježbi povećava se osobna otpornost učenika, jača osjećaj samoučinkovitosti i kompetencija za djelovanje u izvanrednim okolnostima.
- ☼ S Hrvatskim Crvenim križem ili drugim organizacijama provedite edukacije vezane za vrijednosti i načela djelovanja u izvanrednim okolnostima. Provedite aktivnosti edukacije i vježbe prve pomoći, zaštite zdravlja u iznenadnim prilikama (potresi, poplave, ekstremne temperature i sl) kao oblik provedbe međupredmetne teme „Zdravlje“.

Klimatske promjene nisu problem jednog mjesta ili jedne države, već globalni problem koji zahtijeva iskren, dosljedan i temeljit doprinos svakog od nas. Klimatske promjene zahtijevaju transformaciju na individualnoj razini i zamjenu dosadašnjih praksi i načina života održivim praksama koje u obzir uzimaju budućnost, buduće generacije i cijeli živi svijet oko nas.

Upravo zbog toga odgoj i obrazovanje imaju presudnu ulogu u oblikovanju održivog svijeta te adekvatne prilagodbe i odgovora na posljedice klimatskih promjena. Jedino kroz odgoj i obrazovanje možemo osigurati prijenos i usvajanje vještina, znanja i vrijednosti za održivost, klimu i okoliš. Ovo je značajna i teška zadaća koja se stavlja pred odgojno-obrazovni sustav i u izvršavanju te zadaće će odgajatelji:ce, učitelji:ce, nastavnici:e, profesori:ce i škole trebati pomoć i podršku cijelog društva.

Ove Smjernice su mali doprinos, ali snažan poticaj svim dionicima odgojno-obrazovnog sustava za zauzetije zalaganje u poučavanju za klimu i okoliš, ne samo kroz službeni kurikulum već kroz cijeli školski život i aktivnosti, kroz formalne i neformalne poruke koje se šalju učenicima, te kroz školsku infrastrukturu i suradnju s lokalnom zajednicom.

Ove Smjernice samo su početak stvaranja održive škole, škole za održivost, klimu i okoliš.

Škole za održivu budućnost: smjernice za donositelje odluka | Izdavači: Forum za slobodu odgoja, Đorđićeva 8, 10000 Zagreb i Projektni partneri projekta „METAR do bolje klime” | Autor: Mario Bajkuša | Jezični pregled: Vanja Kožić Komar | Grafička priprema: Mario Bajkuša | Zagreb, 2022.

Publikacija je nastala u sklopu projekta „METAR do bolje klime (Mreža za edukaciju, tranziciju, adaptaciju i razvoj)”. Mrežna stranica projekta: <https://metar.door.hr> Voditelj projekta je Društvo za oblikovanje održivog razvoja (DOOR).

Projektni partneri:

Projekt je financirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda. Sadržaj publikacije isključiva je odgovornost Forum za slobodu odgoja.

